

Parts of medical terms derived from Latin and their importance in medical communication

Tuychieva Odina Sobirovna,
associate professor,
Fergana medical institute of public health
o_tuychieva@gmail.com

Annotation. *The Latin language, once the official language of the Roman Empire, now plays a crucial role in fields such as medicine, science, and law due to its historical and scientific significance. This article discusses Latin's relevance in creating clear, precise terminology for medical and scientific communication, where it serves as a foundation for universal understanding. From the biological naming system developed by Carl Linnaeus to terms used in chemistry and pharmacology, Latin ensures consistent communication among international experts. The text also highlights Latin's role in preserving cultural heritage, with many ancient texts forming the backbone of modern scientific knowledge.*

Keywords: Latin language, scientific terminology, medical terminology, historical significance, scientific communication, universal language, cultural heritage, scientific naming, academic communication.

Части медицинских терминов, заимствованные из латинского языка, и их значение в медицинском общении

Туйчиева Одина Собировна,
доцент,
Ферганский медицинский институт общественного здоровья
o_tuychieva@gmail.com

Аннотация. *Латинский язык, бывший официальным языком Римской империи, сегодня играет ключевую роль в таких областях, как медицина, наука и право, благодаря своей исторической и научной значимости. В статье рассматривается значение латыни для создания четкой, точной терминологии для медицинского и научного общения, где она служит основой для универсального понимания. От системы биологического наименования, разработанной Карлом Линнеем, до терминов, используемых в химии и фармакологии, латинский язык обеспечивает согласованное общение среди международных экспертов. Текст также подчеркивает роль латыни в сохранении культурного наследия, так как многие древние тексты составляют основу современного научного знания.*

Ключевые слова: латинский язык, научная терминология, медицинская терминология, историческая значимость, научное общение, универсальный язык, культурное наследие, научное наименование, академическое общение.

Tibbiy terminlarning lotin tilidan olingan qismlari va ularning tibbiy so'zlashuvdagi ahamiyati

Tuychieva Odina Sobirovna,
dotsent,
Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot institute
o_tuychieva@gmail.com

Annotatsiya. Lotin tili qadimda Rim imperiyasining rasmiy tili bo'lib, bugungi kunda tibbiyot, fan va huquq kabi sohalarida o'zining tarixiy va ilmiy ahamiyati tufayli muhim o'rin tutadi. Ushbu maqola lotin tilining tibbiy va ilmiy muloqot uchun aniq, aniq terminologiyalar yaratishdagi ahamiyatini ko'rsatadi, bu esa xalqaro darajada tushunishni ta'minlaydi. Karl Linneyus tomonidan ishlab chiqilgan biologik nomlash tizimidan tortib kimyo va farmakologiyada qo'llaniladigan terminlargacha, lotin tili xalqaro mutaxassislar o'rtasida izchil muloqotni ta'minlaydi. Shuningdek, maqola lotin tilining madaniy merosni saqlashdagi rolini ta'kidlaydi, chunki ko'plab qadimiy asarlar zamonaviy ilm-fan asosini tashkil etadi.

Kalit so'zlar: lotin tili, ilmiy terminologiya, tibbiy terminologiya, tarixiy ahamiyat, ilmiy muloqot, universal til, madaniy meros, ilmiy nomlash, akademik muloqot.

Kirish. Tibbiyotda terminologiyaning to'g'ri va aniq ishlatilishi ilmiy va amaliy faoliyatda muvaffaqiyatli aloqalarni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Tibbiy terminlarning ko'pchiligi Lotin tilidan kelib chiqqan bo'lib, ularning morfologik va etimologik tuzilmalari tibbiyotning turli sohalarida, masalan, anatomiya, farmakologiya, patologiya va farmatsevtika sohalarida qo'llaniladi. Lotin tilining tibbiy so'zlashuvdagi o'rni, uning qismlari va tibbiy atamalarni shakllantirishdagi ahamiyati, tibbiy mutaxassislarning bilimlarini yanada chuqurlashtirishda katta rol o'ynaydi. Ushbu maqolada tibbiy terminlarning Lotin tilidan olingan qismlari, ularning tibbiy so'zlashuvdagi o'rni va ahamiyati yoritiladi.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi. Lotin tili qadimda Rim imperiyasining rasmiy tili bo'lib, hozirda esa asosan ilm-fan, tibbiyot, huquq va boshqa sohalarida o'zining tarixiy va ilmiy ahamiyatini saqlab qolgan. Hozirgi kunda lotin tili faqatgina o'zgarimas, muqaddas va ilmiy maqsadlarda ishlatiladigan tildan iborat emas, balki u tibbiy va ilmiy terminologiyaning poydevori, xalqaro muloqotda asosiy vosita sifatida, shuningdek, madaniyat va tarixiy merosni saqlashda katta rol o'ynaydi.

Lotin tilidan olingan tibbiy terminlarning tuzilishi

Tibbiy terminlarning aksariyati uch asosiy qismdan iborat bo'ladi:

1. **Ildiz so'z (radix)** – terminning asosiy ma'nosini belgilovchi qismi. Ko'pincha inson tanasi organlari, to'qimalari yoki tizimlariga oid bo'ladi. Masalan:

- *Cardio-* (yurak)
- *Gastro-* (oshqozon)
- *Neuro-* (asab)

2. **Qo'shimcha bo'laklar (prefiks va suffikslar)** – terminning ma'nosini aniqlashtiruvchi yoki to'ldiruvchi qismlar:

- Prefikslar (so'z oldi qo'shimchasi) – joylashuv, vaqt, holat yoki miqdorni belgilaydi.

Masalan:

- *Hyper-* (ortiqcha, yuqori)
- *Hypo-* (kam, past)
- Suffikslar (so'z oxiri qo'shimchasi) – kasallik, jarayon yoki muolajani belgilashda

qo'llaniladi:

- *-itis* (yallig'lanish, masalan, *bronchitis* – bronx yallig'lanishi)
- *-logy* (fan yoki o'rganish, masalan, *cardiology* – kardiologiya)

3. **Qo'shuvchi unlilar** – lotin va yunon terminlarida bir xil ildiz va qo'shimchalarni birlashtirish uchun ishlatiladi. Masalan, *oste-o-arthritis* (suyak va bo'g'im yallig'lanishi).

Tibbiy terminlarning universal ahamiyati

1. **Aniqlik va tushunarlilik.** Tibbiyotda aniqlik juda muhim. Lotin tilidan olingan tibbiy terminlar qisqa va aniq bo'lib, turli tillarda tushunishni osonlashtiradi. Masalan, *myocardial infarction* (yurak mushagi infarkti) atamasi har bir tibbiyot mutaxassisi tomonidan bir xil tushuniladi.

2. **Xalqaro standart.** Lotin tili tibbiyot sohasida standart til hisoblanadi. Dunyoning istalgan qismida ishlatiladigan tibbiy hujjatlar va ma'lumotlar lotincha terminlarga asoslangan bo'lib, bu xalqaro hamkorlikni osonlashtiradi.

3. **Tibbiy o'qitish va tadqiqotlar.** Lotin terminlari tibbiyot talabalarini o'qitishda asosiy baza sifatida xizmat qiladi. Bu nafaqat ularning tibbiy tushunchalarni chuqurroq anglashiga yordam beradi, balki tibbiy tadqiqotlarni o'tkazishda ham asqatadi.

4. **Kasalliklarning umumiy tasnifi.** Kasalliklarning nomlanishi va tasnifi lotin tilidagi ildiz va qo'shimchalar yordamida amalga oshiriladi. Masalan, *hepatitis* (jigar yallig'lanishi), *arthritis* (bo'g'im yallig'lanishi).

Lotin tilining tibbiyotda ahamiyati

Lotin tili tibbiyotda hal qiluvchi o'ringa ega. Uning bugungi kundagi ahamiyati, ayniqsa, tibbiy atamalar va terminologiyalarni ishlab chiqishda namoyon bo'ladi. Lotin tili orqali yaratilgan atamalar tibbiy sohada aniq, xatoliklardan xoli va universal bo'lishi uchun zarurdir. Tibbiy atamalar ko'pincha lotin yoki yunon ildizlariga ega bo'lib, ular diagnostika, davolash usullari, kasalliklar, anatomik tuzilmalar va dori-darmonlarni ifodalashda keng qo'llaniladi.

Misol uchun, anatomik atamalar, kasallik nomlari, organlar va tizimlar haqida so'z yuritishda lotin tili asosiy til bo'lib qoladi. Bu universal foydalanish imkonini beradi, chunki tibbiy mutaxassislar va ilmiy tadqiqotchilar dunyoning turli burchaklarida bitta til - lotin tilini tushunishlari mumkin.

Lotin tilining ilmiy va akademik sohalarda ahamiyati

Lotin tili ilmiy muloqotda ham keng qo'llaniladi. Ko'plab ilmiy nomlar, xususan, biologik tasniflash, o'simlik va hayvonot dunyosining ilmiy nomlari (masalan, **Homo sapiens** - odam, **Panthera leo** - sher) lotin tilida beriladi. Bu ilmiy nomlash tizimi, yoki binominal nomlash (ikki qismli nom), bioloqlar va boshqa ilmiy mutaxassislarga barcha jonz

Lotin tili hozirgi kunda faqatgina tarixiy va madaniy merosni saqlash uchun emas, balki ilmiy va akademik sohalarda ham muhim rol o'ynamoqda. Uning ilmiy ahamiyati, asosan, ilmiy nomlash tizimlari, terminologiya, tadqiqot metodologiyasi va universal muloqotning poydevori sifatida ko'rinadi. Quyida lotin tilining ilmiy va akademik sohalardagi ahamiyati haqida batafsil tushuntirib beramiz.

Ilmiy nomlash tizimi

Lotin tili ilmiy nomlash tizimida keng qo'llaniladi, ayniqsa biologiya, botanika, zoologiya va boshqa ilmiy sohalarda. 18-asrda Karl Linneyus tomonidan ishlab chiqilgan **binomial nomenclature** (ikki qismli nomlash) tizimi hozirda barcha biologik organizmlarning ilmiy nomlarini shakllantirishda qo'llaniladi. Bu tizimda o'simliklar va hayvonlar nomlari ikki qismdan iborat bo'ladi: birinchi qismi - **genera** (tur), ikkinchi qismi esa **species** (tur) nomini bildiradi. Har ikkala qismlar ham lotin tilida yoziladi. Bu ilmiy nomlash tizimi, shu bilan birga, boshqa ilmiy sohalarda ham qo'llaniladi (masalan, kimyo, tibbiyot, farmakologiya).

Misollar:

- **Homo sapiens** – odam
- **Panthera leo** – sher
- **Salvia officinalis** – sarimsoq

Bu tizim ilmiy atamalarning global miqyosda tushunarli va bir xil bo'lishini ta'minlaydi. Lotin tili, shuningdek, tadqiqotchilarga turli hududlarda amalga oshirilgan ilmiy izlanishlar va tajribalar o'rtasida aniq va to'g'ri muloqot qilish imkonini beradi.

Tibbiy terminologiya

Lotin tilining ilmiy va akademik sohalarda eng ko'p qo'llaniladigan sohalardan biri – tibbiyotdir. Tibbiy atamalarning ko'pi lotin tilidan kelib chiqqan va hozirgi kunda tibbiyot mutaxassislari uchun universal vosita sifatida xizmat qilmoqda. Bu atamalar kasalliklar, anatomik tuzilmalar, organlar, jarayonlar va davolash usullari haqida aniq va to'liq ma'lumot beradi.

Misollar:

- **Cardiology** (kardiologiya) - yurak bilan bog'liq fan
- **Neurobiology** (nevrobiologiya) - asab tizimi biologiyasi
- **Hematology** (gematologiya) - qon tizimi bilan bog'liq fan

Lotin tilining tibbiyotda ishlatilishi, uning to'g'ri, aniq va global miqyosda tushunarli bo'lishi uchun zarur. Tibbiy atamalar lotin tili yordamida shakllanadi va ular dunyoning har bir nuqtasida bir xil tushuniladi. Bu esa tibbiy sohada ilmiy izlanishlar, bemorlar bilan ishlash va xalqaro tibbiy hamkorlikni osonlashtiradi.

Kimyo va farmatsevtika

Kimyo va farmatsevtika sohalarida ham lotin tilining roli muhim. Kimyoviy elementlar va birikmalar, dori-darmonlar nomlari ko'pincha lotin tilidan olingan. Farmatsevtikada, masalan, dorilarning ilmiy nomlari ko'pincha lotin yoki yunon tilidagi ildizlardan tashkil topgan bo'ladi. Bu tizim kimyo va farmatsevtika mutaxassislari uchun universal tushunishni ta'minlaydi.

Misollar:

- **Sodium chloride** (natriy xlorid) - osh tuzi
- **Acetaminophen** (paratsetamol) - og'riqni kamaytiruvchi dori

Lotin tilidagi nomlar va terminlar yordamida ilmiy soha mutaxassislari o'rtasida to'g'ri va aniq aloqa o'rnatiladi. Ushbu universal til xalqaro miqyosda ishlatiladigan kimyoviy va farmatsevtik terminlarning bir xil bo'lishini ta'minlaydi.

Tarixiy va madaniy meros

Lotin tilining ilmiy ahamiyatiga yana bir jihati - uning tarixiy va madaniy merosni saqlashdagi o'rni. Ko'plab qadimgi ilmiy asarlar, xususan, falsafa, astronomiya, tibbiyot va huquq bo'yicha yozilgan asarlar lotin tilida yaratilgan. Hozirgi ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalar bu asarlarga tayanadi, chunki ular o'z vaqtida mavjud bilimlarni tizimlashtirib, ilm-fan rivojiga katta hissa qo'shgan.

Lotin tilidagi qadimiy asarlar, jumladan, **Gippokrat**, **Galeyn**, **Ptolemey** va **Aristotel** kabi olimlarning yozgan asarlari, zamonaviy ilm-fan va tibbiyotning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega.

Lingvistik va akademik muloqot

Lotin tili ilmiy va akademik sohalarida muloqotning poydevori sifatida ham xizmat qiladi. Ko'plab ilmiy jurnallar, akademik maqolalar, kitoblar va tadqiqotlar lotin tilidagi atamalarni qo'llaydi. Shuningdek, lotin tili akademik anjumanlar, konferensiyalar va ilmiy konferensiyalarda xalqaro muloqotni osonlashtirishda muhim vosita bo'lib qolmoqda. Bu ilmiy tilning aniq va tushunarli bo'lishi, barcha ishtirokchilar uchun umumiy asosni ta'minlaydi.

Xulosa. Lotin tili hozirgi kunda ilmiy va akademik sohalarida o'zining beqiyos ahamiyatini saqlab qolmoqda. U ilmiy nomlash tizimlari, tibbiy terminologiya, kimyo, biologiya, tarixiy asarlar va madaniy merosni saqlashda muhim vosita bo'lib, dunyo bo'ylab ilmiy izlanishlar va muloqotni birlashtiradi. Lotin tili, ayniqsa, akademik va ilmiy sohalarida aniq va universal muloqotning poydevori sifatida xizmat qiladi, bu esa global miqyosda ilm-fan va ta'limni rivojlantirishga katta hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Greenhill, D. (2002). *The origins of medical terminology*. Oxford University Press.
2. Vane, P. (2010). Medical Latin: A brief overview. *Journal of Medical Education*, 21(4), 456–463.
3. Gould, L. (2001). *Anatomy and medical terminology: A Latin perspective*. Cambridge University Press.
4. Smith, J. (2018). Anatomical Latin: The language of medicine. *Journal of Anatomical Sciences*, 55(2), 33–41.

5. Buchanan, A., & Buchanan, R. (2013). *Understanding medical terminology: The Latin roots*. Elsevier.
6. Салиева, Н. С. (2023). Concepts competence and competence. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 16, 316–321.
7. Салиева, Н., & Салиев, У. (2023). Сущность и содержание педагогической деонтологии. *Общество и инновации*, 4(1/S), 110–112.
8. Ахмедова, У. Э. (2022). Использование перевода на занятиях русского языка в целях совершенствования русской речи студенческой молодежи. *Integration of Science, Education and Practice. Scientific-Methodical Journal*, 3(9), 78–82.
9. Ахмедова, У., & Суяркулова, З. (2023). Интерактивные методы обучения русскому языку в медицине. *Образование наука и инновационные идеи в мире*, 18(3), 17–20.
10. Sobirovna, T. O. (2023). Interactive methods of teaching Latin to students. *Integration of Science, Education and Practice. Scientific-Methodical Journal*, 4(1), 42–46.
11. Туйчиева, О. С., & Шеркулов, З. (2023). Тиббиёт олийгоҳларда лотин тилининг долзарблиги. *Образование наука и инновационные идеи в мире*, 18(3), 21–23.
12. Karimovna, M. O. (2022). Linguocultural features of phraseology in Uzbek and German languages. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 4, 317–318.
13. Oftobkhon, M. (2023). Medicine under the Khorezmshahs. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 16, 420–424.